

Barszcz Sosnowskiego w Polsce: Inwazyjny gigant z Kaukazu

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

- Barszcz Sosnowskiego (*Heracleum sosnowskyi* Manden.) to jedna z najbardziej problematycznych roślin inwazyjnych w Polsce. Ta imponująca swoim rozmiarem roślina, osiągająca nawet 4-5 metrów wysokości, stała się symbolem niekontrolowanej ingerencji człowieka w środowisko naturalne. Sprowadzona do Europy Środkowej i Wschodniej jako potencjalna roślina pastewna, szybko przekształciła się w zagrożenie dla bioróżnorodności, zdrowia ludzi i zwierząt. W Polsce barszcz Sosnowskiego występuje powszechnie, powodując degradację ekosystemów i liczne przypadki oparzeń.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

Pochodzenie barszczu Sosnowskiego

- ▶ Barszcz Sosnowskiego pochodzi z rejonu Kaukazu - konkretnie z centralnej i wschodniej części gór Kaukazu, Zakaukazia oraz północno-wschodniej Turcji.
- ▶ Do Europy Środkowej i Wschodniej, w tym do Polski, barszcz został sprowadzony w połowie XX wieku. W Związku Radzieckim eksperymentowano z nim jako wysokowydajną rośliną pastewną - jego szybki wzrost i wysoka biomasa (do 100 ton/ha) miały służyć produkcji kiszzonek dla bydła. W latach 50. XX wieku rośliny trafiły do Polski jako "dar" z Wszechzwiązkowego Instytutu Uprawy Roślin w Leningradzie. Początkowo badano jego właściwości lecznicze i pastewne, zakładając uprawy doświadczalne głównie na Podhalu, Podkarpaciu i Przedgórzu Sudeckim. W latach 70. promowano go w PGR-ach jako miododajną i wysokobiałkową paszę, jednak szybko zauważono problemy: mleko i mięso zwierząt karmionych barszczem miało nieprzyjemny smak, a pracownicy doznawali oparzeń.
- ▶ W latach 80. zrezygnowano z upraw, ale roślina już uciekła do środowiska naturalnego, stając się gatunkiem inwazyjnym. Jej introdukcja była częścią szerszego trendu w krajach bloku wschodniego, gdzie barszcze kaukaskie nazywano "zemstą Stalina" ze względu na ich ekspansywność i toksyczność. Dziś barszcz Sosnowskiego jest uznawany za obcy gatunek inwazyjny w Unii Europejskiej, objęty zakazem uprawy, rozmnażania i sprzedaży w Polsce od 2011 roku.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

Występowanie w Polsce

- ▶ W Polsce barszcz Sosnowskiego występuje na całym terenie nizinnym, z największym zagęszczeniem w północnej i południowo-wschodniej części kraju. W latach 90. XX wieku był notowany nielicznie, głównie w rejonach dawnych upraw, ale od tamtej pory rozprzestrzenił się masowo. Obecnie szacuje się, że zajmuje tysiące hektarów, tworząc zwarte agregacje w dolinach rzek, na odłogach, miedzach, przydrożach, pastwiskach, łąkach i w lasach (zwłaszcza olsach i łęgach). Szczególnie liczne stanowiska znajdują się na Podhalu, Podkarpaciu, Mazowszu, Pomorzu i w dolinach Wisły, Odry oraz Sanu.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

Ekspansja barszczu Sosnowskiego

- Ekspansja barszczu Sosnowskiego w Polsce jest przykładem klasycznej inwazji biologicznej. Po porzuceniu upraw w latach 80., roślina zaczęła kolonizować nowe tereny dzięki wysokiej produkcji nasion i ich efektywnej dyspersji. Nasiona rozsiewane są głównie przez wiatr, wodę, zwierzęta i człowieka. Większość nasion spada w promieniu 4 metrów od rośliny macierzystej, ale część może przemieszczać się na dziesiątki kilometrów, np. wzdłuż rzek.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

Ewidencjonowanie i zwalczanie

- ▶ W Polsce ewidencją i zwalczaniem barszczu Sosnowskiego zajmują się różne instytucje i podmioty, działające na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w zależności od skali problemu i kompetencji.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

1. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOŚ)

- ▶ GDOŚ koordynuje działania związane z monitorowaniem i zwalczaniem gatunków inwazyjnych, w tym barszczu Sosnowskiego, na poziomie krajowym. Prowadzi centralną bazę danych o stanowiskach roślin inwazyjnych i wspiera samorządy w opracowywaniu strategii zwalczania. GDOŚ opracowuje wytyczne dotyczące identyfikacji, zgłaszania i usuwania barszczu Sosnowskiego. Zachęca do korzystania z aplikacji mobilnych (np. „Inwazyjne w Polsce”) do zgłaszania stanowisk przez obywateli, co pomaga w aktualizacji map występowania rośliny.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

2.Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska (RDOŚ)

- RDOŚ nadzorują działania na poziomie województw, współpracując z gminami i innymi instytucjami. Monitorują występowanie barszczu w obszarach chronionych, takich jak parki narodowe czy rezerваты. Organizują szkolenia, wydają pozwolenia na stosowanie herbicydów w obszarach Natura 2000 i wspierają finansowanie programów zwalczania.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

3. Samorządy lokalne (gminy i powiaty)

- ▶ Gmina, na terenie której występuje barszcz Sosnowskiego, ma obowiązek zająć się jego zwalczaniem, zgodnie z ustawą o ochronie przyrody i rozporządzeniem Ministra Środowiska z 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które mogą zagrażać gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym. Gminy organizują usuwanie barszczu z terenów publicznych (np. przydroży, parków, rowów melioracyjnych). Zatrudniają specjalistyczne firmy do mechanicznego lub chemicznego zwalczania rośliny. Przyjmują zgłoszenia od mieszkańców o nowych stanowiskach i koordynują działania.
- ▶ Uwagi: Na terenach prywatnych obowiązek zwalczania spoczywa na właścicielu gruntu, ale gminy często wspierają takie działania, np. poprzez dotacje.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

4. Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW)

- ▶ WFOŚiGW finansują programy zwalczania barszczu Sosnowskiego w ramach ochrony bioróżnorodności. Udzielają dotacji samorządom, organizacjom pozarządowym i instytucjom na zakup sprzętu, herbicydów czy wynajem firm zwalczających roślinę. W latach 2015-2023 wiele województw uruchomiło specjalne programy dotacyjne na ten cel.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

6. Społeczeństwo i właściciele gruntów

- ▶ Obywatele odgrywają kluczową rolę w ewidencji, zgłaszając stanowiska barszczu Sosnowskiego do gmin lub RDOŚ. Właściciele prywatnych działek są prawnie zobowiązani do usuwania rośliny z ich terenu. Zgłaszanie przez aplikacje, strony internetowe (np. barszcz.edu.pl) lub bezpośrednio do urzędów. W przypadku dużych populacji na gruntach prywatnych właściciele mogą ubiegać się o wsparcie finansowe od gminy.
- ▶ Mieszkańcy mogą zgłaszać stanowiska barszczu Sosnowskiego do urzędu gminy, Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska lub przez aplikacje mobilne. W zgłoszeniu należy podać dokładną lokalizację (np. współrzędne GPS) i, jeśli możliwe, zdjęcia rośliny.
- ▶ Samodzielne usuwanie barszczu jest niebezpieczne ze względu na jego toksyczność. Zaleca się, by zajmowały się tym wyszkolone ekipy w odzieży ochronnej. Metody obejmują koszenie, wykopywanie korzeni, stosowanie herbicydów lub wypas zwierząt (np. owiec). Zwalczanie barszczu na terenach publicznych jest zwykle finansowane przez gminy.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

ZeroHeracleum: Wspólna walka Polski i Ukrainy z inwazyjnym barszczem Sosnowskiego cz.I

- ▶ Projekt „ZeroHeracleum” opiera się na fundamentalnym założeniu, że inwazyjne gatunki obce, takie jak barszcz Sosnowskiego i barszcz Mantegazziego, stanowią poważne zagrożenie dla bioróżnorodności i zrównoważonego rozwoju przygranicznych ekosystemów. Rośliny te, pochodzące z Kaukazu, rozprzestrzeniają się szybko, blokując dostęp do światła słonecznego i uwalniając substancje allelopatyczne, które hamują wzrost innych gatunków. W efekcie prowadzą do degradacji gleb, strat w rolnictwie, leśnictwie i turystyce, a także zwiększonego ryzyka dla zdrowia publicznego.
- ▶ Założenia projektu podkreślają transgraniczny charakter problemu - barszcz nie zna granic, a jego rozprzestrzenianie się wzdłuż rzek i dróg migracyjnych wymaga skoordynowanych działań po obu stronach Bugu i Sanu. Kraje UE i Ukraina, jako sygnatariusze konwencji o różnorodności biologicznej, są prawnie zobowiązane do zapobiegania introdukcji i rozprzestrzenianiu IGO. Inicjatywa zakłada, że tylko wspólna wymiana wiedzy, technologii i zasobów pozwoli na skuteczne ograniczenie populacji tych roślin, przywracając równowagę ekologiczną i poprawiając jakość życia mieszkańców.
- ▶ Główne cele projektu skupiają się na wielowymiarowej ochronie bioróżnorodności, z naciskiem na praktyczne i długoterminowe rozwiązania. Po pierwsze, inicjatywa dąży do monitoringu i analizy cech populacji barszczu w 30 gminach polskich (z województw lubelskiego, podkarpackiego i podlaskiego) oraz 9 gminach ukraińskich (w obwodzie lwowskim, w rejonach stryjskim, samborskim i drohobyckim).

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

ZeroHeracleum: Wspólna walka Polski i Ukrainy z inwazyjnym barszczem Sosnowskiego cz.II

- ▶ Na terenach przygranicznych odbędą się szkolenia, kampanie informacyjne, w tym warsztaty, materiały dydaktyczne i akcje społeczne, które dotrą do rolników, turystów i mieszkańców, promując świadome zarządzanie krajobrazem.
- ▶ Kolejnym priorytetem jest rekultywacja zdegradowanych terenów w celu przywrócenia produkcji rolnej i zwiększenia atrakcyjności turystycznej. Projekt zakłada również kształtowanie świadomości ekologicznej poprzez akcje edukacyjne, promując najlepsze praktyki ochrony. W szerszym ujęciu, cele wpisują się w priorytet „Środowisko” programu Interreg, wzmacniając ochronę przyrody, zielonej infrastruktury i ograniczając zanieczyszczenia. Ostatecznie, „ZeroHeracleum” ma nie tylko zatrzymać inwazję, ale też wzmocnić współpracę transgraniczną, wypełniając luki badawcze w wiedzy o wpływie barszczu na lokalne ekosystemy.
- ▶ Spodziewane efekty „ZeroHeracleum” wykraczają poza ekologię, wpływając na gospodarkę i społeczeństwo. Po pierwsze, projekt powinien znacząco ograniczyć liczebność i szkodliwość barszczu, blokując jego rozprzestrzenianie się i przywracając siedliska naturalne. Rekultywacja terenów pozwoli na odbudowę agroekosystemów, co przełoży się na rozwój produkcji rolnej i zmniejszenie strat ekonomicznych.
- ▶ Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców - poprzez redukcję ryzyka oparzeń i innych zagrożeń - oraz zwiększenie atrakcyjności turystycznej wiejskich obszarów przygranicznych to kolejne kluczowe korzyści. Długoterminowo, inicjatywa ma wzmocnić odporność ekosystemów na zmiany klimatyczne i inwazje, a kampanie edukacyjne podniosą świadomość ekologiczną, tworząc kulturę zrównoważonego rozwoju. W efekcie, projekt nie tylko oczyści krajobraz, ale też zbuduje mosty współpracy między Polską a Ukrainą, pokazując, jak nauka może służyć wspólnemu dobru.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum

Zakończenie

- ▶ Barszcz Sosnowskiego to przykład, jak dobre intencje mogą przynieść katastrofalne skutki. Jego ekspansja w Polsce zagraża środowisku, zdrowiu i gospodarce. Skuteczna walka wymaga współpracy władz, naukowców i społeczeństwa. Edukacja, szybkie reagowanie i konsekwentne zwalczanie mogą ograniczyć problem. W przyszłości kluczowe będzie zapobieganie introdukcji podobnych gatunków, aby chronić naszą bioróżnorodność.
- ▶ „ZeroHeracleum” to więcej niż projekt - to symbol nadziei dla przygranicznych społeczności, gdzie natura i ludzie znów będą mogli współistnieć w harmonii. W dobie zmian klimatycznych i geopolitycznych, takie transgraniczne wysiłki przypominają, że ochrona środowiska nie zna granic.

Interreg

Współfinansowany
przez Unię Europejską

NEXT Polska – Ukraina

ZeroHeracleum